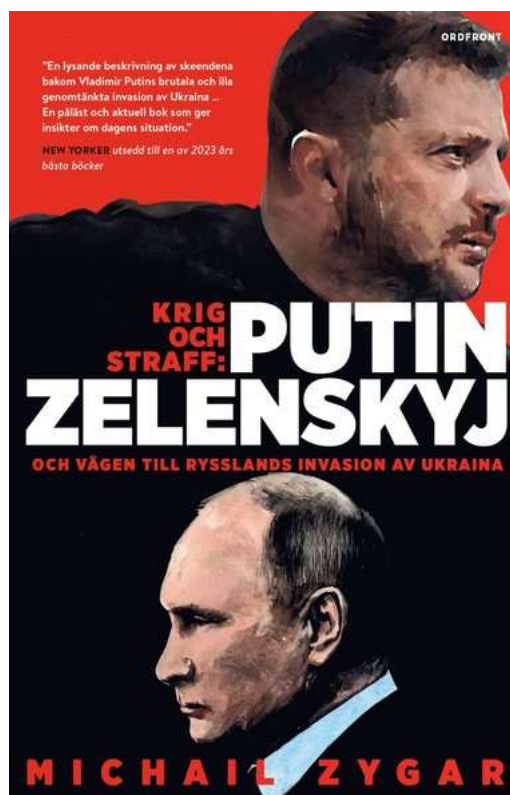

Mats Parner

En lysande berättelse om rysk imperialism och ukrainskt motstånd

Den ryska politiska journalisten/författaren Michail Zygar har gjort sig känd för insiktsfulla reportage om utvecklingen i Putins Ryssland.¹ Hans hittills mest kända bok är *Männen i Kreml, inifrån Putins hov*, som han färdigställde 2015 (svensk utgåva 2017). Där får vi viktiga pusselbitar som belyser händelserna under 2014, då Putin lät ockupera Krim och underblåsa och stödja uppror i östra Ukraina.²

Han har nu kommit med en bok som tecknar bakgrunden till Putins fullskaliga invasion av Ukraina. Den nya boken, där framställningen slutar när kriget börjar, tar med oss ytterligare bakom maktens kulisser i Ryssland och Ukraina, inklusive östra Ukraina och Krim.

Nedan återges först Mats Parners recension av *Krig och straff*. Därefter följer Zygars förord till boken, samt lästips.

Dmitrij Medvedev vikarierade som president i Ryssland 2008–2012 och innehade därefter posten som landets premiärminister fram till 2020. I oktober 2021 lät Medvedev publicera en historievetenskaplig essä med ett innehåll ännu vämjeligare än vad högste chefen, Vladimir Putin, har lyckats åstadkomma i genren. Det säger åtskilligt. Ämnet var som sig bör Ukraina.

I klartext beskrev Medvedev varje kontakt med Ukrainas dåvarande ledarskap som totalt meningslös. Presidenten, Volodymyr Zelenskyj, påstods vara en ”olycklig gestalt” utan

¹ Se [Michail Zygar](#) (svenska Wikipedia) om du vill veta mer om denne författare.

² Jan Hägglöfs artikel [Hur uppstod kriget mellan Ukraina och Ryssland?](#) baseras på *Männen i Kreml*.

”tydlig identitet” men ändå ett lydigt redskap för ”Ukrainas mest rabiata nationalistiska krafter”. Det har i Ukraina ”aldrig existerat en ledare”, fortfor Medvedev, ”som har varit villig att offra sig för landets bästa och inte bara utnyttjat sin tid vid makten till att berika sig. Någon sådan ledare tycks heller inte finnas inom räckhåll.”[s. 461]

Fyra månader senare inledde Ryssland sin oprovocerade attack på Ukraina. Precis 38 timmar därefter, klockan 18:00 den 25 februari 2022, tillkännagav Zelenskyj för sina landsmän att Ukraina kommer att försvara sin självständighet och att han själv inte ämnar fly. Dmitrij Medvedev fick äta sina ord.

Den förre presidentens och premiärministerns essäistiska klavertramp återfinns på slutraderna av den ryskfödde journalisten/författaren Michail Zygars 475-sidiga volym *Krig och straff: Putin, Zelenskyj och vägen till Rysslands invasion av Ukraina* (Ordfront, 2024). Zygars studie är något av det bästa jag läst i den numera ganska så omfattande Ukraina-litteraturen. Med 1600-talet som startfälla arbetar han sig målmedvetet framåt till våra dagar, bekantar sina läsare med okända drag hos giganter som Aleksandr Pusjkin, Nikolaj Gogol, Michail Saltykov-Sjtjedrin, Fjodor Dostojevskij – ”tidens bäst kände imperialist” – och försäkrar att Grigorij Potemkin (1739–1791) uppförde hela serier av (Potemkin)kulisser, när han själv, Katarina II och den tysk-romerske kejsaren Josef II färdades genom Ukraina på väg mot Krim.

Potemkin gravsattes i Katarina-katedralen i Cherson. I oktober år 2022 stals hans kvarlevor av de ryska invasionsstyrkorna på order av gravplundraren Putin.

I *Krig och straff* behandlas de mest olikartade ämnen. Den av Josef Stalin i början av 30-talet avsiktligt organiserade massvälten i Ukraina – känd som *Holodomor* –, massakern vid ravinen Babij Jar helt nära Kiev under andra världskriget, nedskjutningen av ”Malaysia Airlines Flight 17” över Ukraina torsdagen den 17 juli 2014 och den ryska underrättelse-tjänstens försök att giftmörda Aleksej Navalnyj är typiska exempel. Enbart katastrofåret 1933 dog cirka 2,9 miljoner ukrainare av svält. Under de 99:e och 100:e dygnen av Operation Barbarossa (29–30 september 1941) avlivade nazistiska styrkor 33 771 personer, de flesta judar, i Babij Jar. Det motsvarar nästan tolv dödsoffer varje minut under loppet av 48 timmar. Numera vet vi att Flight 17 på väg från Amsterdam till Kuala Lumpur sköts ner av rysk militär med en s k Buk-robot. Samtliga 298 ombord förlorade livet. Mordförsöket på Navalnyj med nervgiftet Novitjok i augusti 2020, slutligen, ägde märkligt nog rum exakt på dagen 80 år efter att Lev Trotskij mött sitt öde i Mexiko City 1940. En Stalin-agent dödade Trotskij med en ishacka som tillhygge.

Som bekant mördades Navalnyj tidigare i år, låt vara inte av Putin själv men säkert på dennes inrådan.

Utan tvivel lägger Zygar stor vikt vid enskilda individers politiska göranden och låtanden. Hans person-kännedom är fenomenal. Uppskattningsvis 400 ukrainska aktörer och lika många ryska hinner passera revy i hans skildring, och ett namnregister hade definitivt försvarat sin plats. De senaste decenniernas ukrainska portalgestalter – Kravtjuk, Kutjma, Jusjtjenko, Julia Tymosjenko, Janukovyjtj³, Porosjenko och, naturligtvis, Zelenskyj – presenteras utförligt, kanske någon gång på gränsen till det indiskreta: den 19 januari 2001 ”får Ukraina i Tymosjenko sin egen hetsiga 2000-tals Jeanne D’Arc. De som bevittnar, hur Tymosjenkos karriär utvecklas säger att hon är en häxa”...⁴

³ Janukovyjtj var Ukrainas president 2010–2014, då han tvingades att avgå som ett resultat av de omfattande folkliga protester som ägde rum under de s k Euromajdan-protesterna november-februari 2014.

⁴ Tymosjenko var premiärminister i Ukraina 18 december 2007 – 4 mars 2010.

Redan 1961 beslutade det statsbärande partiet i Sovjetstaten på en av sina sista ordinarie kongresser att kommunismen skulle vara slutgiltigt genomförd i det väldiga landet 1980. Så blev det förvisso inte. I stället upplöstes unionen för gott i december 1991 med gränslösa marknadsekonomiska experiment i vitala delar av federationen det kommande decenniet. Våren 2005 konstaterade Vladimir Putin med en välkänd, och ofta citerad, fras att Sovjetunionens kollaps var ”den största geopolitiska katastrofen” under hela 1900-talet. Det uttalandet innehöll en antydning om hans politiska ambitioner för de år som stundade.

Vi har goda skäl att fråga oss vilket slags samhälle dagens Ryssland egentligen är.

På tre helsidor i *Dagens Nyheter* argumenterade historikern Peter Englund (3 juni) övertygande för att landet, med Putin i dubbelrollen som ideologisk vägröjare och enväldshärskare, numera är fascistiskt.⁵ Mycket talar för att Zygar är av samma mening, även om han inte säger det explicit. I gengäld betonar han att Putin-Ryssland är imperialistiskt med koloniala aspirationer. Så gör också hans äldre landsman Michail Sjisjkin, som i fjol gav ut den temperamentsfulla studien *Krig eller Fred* (Fri Tanke)⁶, där Sjisjkin, reservationslöst, ber om ursäkt för det veritabla ukrainska helvete som han själv och alla andra ryssar, enligt honom, bär det yttersta ansvaret för. Även Zygar menar sig stå i skuld. Han vidgår att en av hans ukrainska väninnor upplät sitt hem i Butja åt honom för ett antal år sedan, men i dag beskriver honom som ”imperialist” och därför har sagt upp bekantskapen.

En tragedi i det mindre formatet men likafullt en tragedi.

Det var i Syrien-kriget 2015 och de närmast följande åren, som den ryska militären lade sig till med de brutala vanor man senare kommit att ge prov på i Ukraina, skriver Zygar. Han syftar naturligtvis på den totala likgiltigheten inför civila offer och föreställningen om att man ostraffad kan begå vilka krigsbrott som helst.

Bilaga – Zygars förord till *Krig och Straff*

I februari 2022, precis i inledningsskedet av den ukrainska invasionen, var Putin mycket mål-inriktad: han hoppades kunna inta Kiev på tre dagar.⁷

Två år senare, under vintern 2024, tyckte Putin sig ha funnit en annan vattentät taktik: han skulle invänta Donald Trumps återkomst till Vita huset. Tiden är på Putins sida, känner han. Han behöver i själva verket bara vänta på att det västliga stödet för Ukraina ska avta, vilket han efter krigsutbrottet i Mellanöstern i oktober 2023 är allt mer övertygad om förr eller senare kommer att hända.

Problemet är att Putin överhuvudtaget inte är intresserad av förhandlingar eller fredsavtal. För honom är alla samtal bara ett sätt att vinna tid innan han återgår till sina stridigheter. Han behöver nämligen det här kriget, han utlöste det i syfte att upprätthålla sin makt i Ryssland. Därför kommer det också att pågå så länge han lever.

För Putin är det inte ett krig om Ukraina, utan om Ryssland, och i den här boken beskriver jag hur det gick till när han förberedde sig för det. På vilket sätt han såg till att utnyttja historiska och kulturella troper, hur han hjärntvättat det ryska folket och hur han förvränger historien.

Det ryska imperiets krig mot Ukraina började inte 2022: det började tre århundraden tidigare och kan inte avslutas så länge Putin sitter vid makten. I den här boken förklarar jag hur det kommer sig. Min intention är att undersöka vad som ledde fram till kriget i Ukraina. Hur historiker och propagandister genom århundradena har skapat myten om ett Storryssland och

⁵ Peter Englund: [Ja, Ryssland har blivit en fascistisk stat](#)

⁶ Se [Symbiosen mellan det ryska folket och de mäktiga i Kremli](#)

⁷ Om det misslyckade ryska försöket att inta Kiev, se avsnittet ”Slaget om Kiev” i artikeln [Strålkastarljus på putinkramaren Jacques Baud](#).

hur de har dolt hur Ryssland förtryckt de folk de erövrat. Putins propaganda har hjärntvättat och manipulerat ryssar i årtal, och det vi ser nu är resultatet av detta.

Miljontals ryssar tror idag på Putins ord, men även från väst finns ett betydande antal människor som ivrigt försvarar honom. Den här bokens uppdrag är att kämpa mot rysk imperialism och mot dess fascism. Krig och straff är mitt bidrag till kampen för Ukrainas seger, och till ukrainares – och ryssars – befrielsekamp från ett tämligen livsföraktande imperium.

Michail Zygar, februari 2024

Lästips

På *DN* finns en intressant artikel där Anna-Lena Laurén intervjuar Michail Zygar med anledning av hans senaste bok: [”Vi ryska intellektuella borde ha visat större känslighet för Rysslands koloniala förflutna”](#).

[Vart går Ryssland?](#) (artikelsamling)

[Böcker m m om kriget i Ukraina](#) (augusti 2023)

Parner om Ryssland och kriget i Ukraina:

[Det vi ser i Ryssland är totalitarism av ny typ](#). Om Karl Schlögels bok *Dilemmat i Kiev I Ukrainakrigets och Natoprocessens slagskugga*. Om Guillou-romanen *Eventuellt uppsåt... Symbiosen mellan det ryska folket och de mäktiga i Kreml* Om Sjisjkins bok *Krig eller fred Putins Ryssland och Stalins Sovjetunionen*. Bl a om *Ukraina – Gränlandet* av Anna-Lena Laurén och Peter Lodenius.

[Den mänskliga arten håller på att dö ut i Ryssland](#). Om Wilhelm Agrells *En tid för krig – Europas väg mot storkonflikt 1939 och 2022*